

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ТА ФОРМ НАВЧАННЯ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Анотація. У статті пропонується теоретичне обґрунтування використання інтерактивних форм та методів навчання як умови розвитку мотивації професійного зростання майбутніх вчителів початкових класів.

Ключові слова: інтерактивні форми та методи навчання, професійне зростання, мотивація, вчитель початкових класів.

Аннотация. В статье предлагается теоретическое обоснование использования интерактивных форм и методов обучения как условия развития мотивации профессионального роста будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: интерактивные формы и методы обучения, мотивация, профессиональный рост, учитель начальных классов.

Annotation. This article proposes a theoretical justification for the use of online forms and methods of teaching as a career development motivations of future primary school teachers.

Keywords: interactive forms and methods of learning, motivation, professional growth, teacher of initial classes.

Актуальність. Новий зміст і завдання сучасної системи освіти вимагають особливої уваги до вчителя початкових класів – ключової постаті у формуванні громадянина України. Саме від нього залежить інтелектуальний і духовний потенціал нації. Це зумовлює необхідність вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів, посилення уваги щодо його становлення як фахівця. За таких умов проблема професійного зростання майбутнього педагога набуває особливої актуальності.

На виховання нової генерації педагогів орієнтують Конституція України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про загальну середню освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). У національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті підтримку професійного зростання педагогічних кадрів визначено одним із напрямків

діяльності української системи освіти. Реалізація цього завдання потребує чіткого формулювання поняття «професійне зростання вчителя» та умов його формування.

Разом з тим, педагогічна теорія і практика підтверджують, що у професійній підготовці педагогів початкових класів ще недостатньо враховується необхідність формування у майбутніх учителів стимулів до професійного зростання, розвиток мотивації професійного зростання. Вирішення цієї проблеми потребує подальшого поглибленого вивчення багатьох її аспектів, зокрема проблеми створення спеціальних умов розвитку мотивації професійного зростання майбутнього вчителя початкових класів.

Використання активних методів навчання, емоційність викладачів істотно впливає на пізнавальну активність майбутніх педагогів, підкріплюють їх бажання працювати, створюють задоволеність своїми діями. А тому й виникає необхідність у реалізації умови забезпечення мотивації професійного зростання – використання інтерактивних методів і форм у процесі навчання для забезпечення мотивації професійного зростання майбутніх учителів початкових класів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення психолого-педагогічної літератури свідчить, що дана проблема певним чином досліджується. Відтак результати досліджень розвитку особистості вчителя у процесі професійної підготовки розкрито в роботах І.Д. Бега, Д.Б. Богоявленської, В.В. Рибалки, О.І. Щербакова; проблемам мотивації навчання й діяльності присвячені роботи як психологів - Л. Божович, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, А. Маслоу, так і педагогів - А. Маркова, Н. Морозова, Н. Кузьміна, В. Семиченко, Г. Щукіна; професійні компетентності фахівців розглядаються А. Вербицьким, О. Євсюковим, Л. Карповою, О. Савченко, В. Свистун; питання професійного зростання досліджували О. Жигло, Н. Переломова, А. Поляков.

Інноваційні зміни суспільного й освітнього середовищ в Україні передбачають нові дослідження питання розвитку мотивації професійного зростання майбутнього вчителя початкових класів. Отже, тема дослідження є актуальною, оскільки ефективність педагогічної освіти й результатів роботи майбутнього вчителя початкових класів значною мірою залежить від педагогічних умов отримання освіти.

Саме цими міркуваннями й зумовлено вибір теми даного дослідження «Педагогічні умови розвитку мотивації професійного зростання майбутніх вчителів початкових класів».

Мета статті: теоретично обґрунтувати використання інтерактивних форм і методів навчання як умови розвитку мотивації професійного зростання майбутніх вчителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що професійне зростання майбутнього педагога є процесом розуміння себе, виявленням його індивідуальності, прагненням розкрити свої можливості як в особистісному, так і професійному аспектах.

Професійне зростання майбутнього вчителя є динамічним, неперервним процесом розгортання його особистісного потенціалу, потенційних можливостей, заснованих на внутрішній потребі в освіті, процесом удосконалення його особистості: загальнокультурних і фахових знань; системи інтелектуальних і практичних умінь і навичок; досвіду творчої діяльності; розвинених особистісних і професійно значущих якостей.

Професійне зростання майбутнього педагога характеризується постійним розвитком його компетентності, що визначає його індивідуальність і неповторність. У педагогічному сенсі професійна компетентність розглядається як індивідуальна характеристика ступеня відповідності вимогам професії. Так, А. Маркова об'єднує в ньому два складники: 1) вузько професійну компетентність (зрілість основних видів діяльності – навчання, виховання, спілкування); 2) особистісну як перцептивно-діагностичну, так і рефлексивно-діагностичну [4]. У той же час,

ми вважаємо, що професійна компетентність педагога є динамічним утворенням, яке виявляється через діяльність і має діалектичний характер, охоплює всі сфери особистості, є провідною метою, до досягнення якої має прагнути педагог у процесі свого професійного становлення.

Структурними компонентами професійної компетентності майбутнього педагога ми вважаємо: мотиваційно-ціннісний, змістово-процесуальний і професійно-особистісний. В мотиваційно-ціннісний компонент входять мотиви (професійні установки, інтереси) й цілі. Слід зазначити, що вмотивованість як властивість особистості є активним, зацікавленим і дієвим відношенням (спонукою) до професійної діяльності. Змістово-процесуальний компонент професійної компетентності передбачає систему знань і умінь майбутнього фахівця. Професійні знання є підґрунтям становлення духовності особистості фахівця, його професіоналізму, вони орієнтовані на загальнолюдські цінності. Формування системи знань майбутніх педагогів початкових класів передбачає визначення опорних знань з різних предметів фахового педагогічного, психологічного і спеціального циклів.

Отже, результатом професійного зростання майбутнього педагога є позитивна динаміка рівня сформованості професійної компетентності, яка є інтегративним особистісним утворенням, що включає динамічну систему знань, умінь і якостей, яка впливає на ефективність як навчальної, так і подальшої професійної діяльності, орієнтована на постійне систематичне самовдосконалення.

Необхідно також зазначити, що процес професійного зростання майбутнього педагога має бути ефективним, якщо: основна роль у процесі навчання належить самому майбутньому вчителю, при цьому він усвідомлює себе самостійною, самокерованою особистістю; навчання відбувається в процесі спільної діяльності суб'єктів навчального процесу; основою його готовності до самовдосконалення є прагнення вирішити свої життєво

значущі проблеми і досягти визначених цілей; навчання майбутнього вчителя має сенс самоосвітньої роботи.

Навчання майбутніх учителів початкових класів у вищому навчальному закладі є важливим етапом професійного становлення особистості, на якому найбільш актуальною, на нашу думку, є професійна мотивація, що спонукає й спрямовує діяльність суб'єкта з освоєння професії.

Вивчення динаміки мотивації особистості на різних етапах професійної підготовки, пов'язаних з різними рівнями оволодіння професією, можна звести до таких положень: мотивація професійної діяльності має багаторівневу структуру; вона змінюється в процесі професійної підготовки, насамперед, у бік ієрархізації, хоча змінюється сила й стійкість мотивів, їх множинність і структура мотивації: мотивація стає все більш адекватною майбутній професійній діяльності; особливі зміни в мотивації професійно-діяльнісного рівня; найбільш стійкі широкі соціальні мотиви; існує зворотний зв'язок між науково-пізнавальними й професійними мотивами; успішність діяльності залежить від сили й стійкості мотивів, їх множинності, структури й ієрархії мотивації.

Розвиток професійної діяльності майбутніх вчителів початкових класів у освітньому процесі пов'язаний з постійним відновленням його змістовних і технологічних аспектів, що дозволяють поступово переводити навчальну діяльність у професійну діяльність фахівця, тобто відбувається зсув мотивації навчальної діяльності до професійної мотивації неперервного вдосконалення майбутнього педагога і як особистості, і як майбутнього фахівця, тобто мотивації професійного зростання.

Акцент у навчанні майбутнього педагога повинен бути перенесений на внутрішню мотивацію особистісного й професійного зростання. Отже, умовою досліджуваного нами процесу розвитку мотивації професійного

зростання майбутніх вчителів початкових класів в навчання є формування у них мотивів професійного зростання.

Аналіз літератури дозволив теоретично обґрунтувати педагогічні умови, реалізація яких сприяє розвитку мотивації професійного зростання майбутніх вчителів початкових класів у процесі педагогічної освіти, а саме формування мотивів професійного зростання, розвиток потреби в постійному самовдосконаленні, використання інтерактивних методів і форм у процесі навчання.

Ми погоджуємося з позицією Л. Кондрашової, що включення майбутніх учителів у активну діяльність у процесі навчальних занять забезпечує високий рівень розвитку професійної спрямованості психічних процесів, педагогічних здібностей, закріплення у свідомості й поведінці професійно-етичних норм, що, безперечно, стимулює зростання їх педагогічного професіоналізму [3].

Поняття «інтеракція» (від англ. Interaction – взаємодія) вперше почали розглядати в соціології й соціальній психології. На даний момент у педагогічній науці формується й уточнюється поняття «інтерактивне навчання» як таке, що побудоване на взаємодії учня з навчальним оточенням, навчальним середовищем, що є галуззю засвоюваного досвіду; навчання, що засноване на психології людських взаємин і взаємодій; навчання, що розуміється як спільний процес пізнання, де знання здобуваються в спільній діяльності через діалог учнів між собою й учителем [1; 2; 6].

Можна стверджувати, що інтерактивне навчання є способом пізнання, що здійснюється в формах спільної діяльності тих, які навчаються: всі суб'єкти педагогічного процесу взаємодіють один з одним, обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії колег і свою власну поведінку, поринають у реальну атмосферу ділового співробітництва для вирішення проблем. Адже необхідність практичного

вирішення проблеми мотивації активності тих, яких навчають, досягається не тільки дидактичними методами й прийомами, але й використанням ефективних форм педагогічного спілкування, створенням комфортної, стимулюючої атмосфери, повагою до особистості. При цьому здійснюється постійна зміна режимів діяльності. Крім того, інтерактивне навчання засноване на прямій взаємодії тих, яких навчають, з навчальним оточенням. Навчальне оточення або навчальне середовище виступає як реальність, у якій учасники знаходять для себе досвід. Інтерактивне навчання припускає відмінну від звичної логіки освітнього процесу: не від теорії до практики, а від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення через застосування [5].

Необхідно зазначити, що інтерактивне навчання сприяє створенню сприятливого психологічного клімату. Психологічний клімат відбиває якісну сторону міжособистісних відносин і є сукупністю психологічних умов, що сприяють або перешкоджають продуктивній спільній діяльності (якщо симпатія, взаємодопомога, загальна зацікавленість в успіху сприяють продуктивності освітнього процесу, то негативні емоції, навпаки, знижують працездатність учасників і продуктивність навчальної діяльності). Крім того, дружлюбна, гуманна обстановка, що знімає напругу й зайві хвилювання, сприяє формуванню відкритості, взаємній зацікавленості, довіри один до одного, взаємній підтримці, усвідомленню учасниками освітнього процесу цінності інших людей самих по собі й для взаємного духовного й професійного збагачення.

До форм і методів інтерактивного навчання можуть бути віднесені такі: евристична бесіда, презентації, дискусії, «мозкова атака», метод «круглого столу», метод «ділової гри», конкурси практичних робіт з їх обговоренням, рольові ігри, тренінги, колективні вирішення творчих завдань, роботи в малих групах та невеликих теоретичних блоках (міні-лекція), кейс-метод (розбір конкретних виробничих ситуацій), практичні групові й індивідуальні

вправи, моделювання виробничих процесів або ситуацій, проектування бізнес-планів і різних програм, групова робота з авторськими посібниками, ілюстративними матеріалами, обговорення спеціальних відеозаписів, включаючи запис власних дій; педагогічна студія, зустрічі із запрошеними фахівцями, методи з використанням комп'ютерної техніки тощо.

Основними ознаками інтерактивного навчання є міжособистісна, діалогічна взаємодія в системах «викладач-студент» і «студент-студент»; робота в малих групах на основі кооперації й співробітництва; активно-рольова (ігрова) й тренінгова організація навчання.

Необхідно зупинитися на тому, що дає впровадження інтерактивних форм і методів навчання майбутньому вчителю початкових класів: досвід активного засвоєння навчального змісту у взаємодії з навчальним оточенням; розвиток особистісної рефлексії; засвоєння нового досвіду навчальної взаємодії, переживань; розвиток толерантності, навичок спілкування й взаємодії у малій групі; заохочення до гнучкої зміни соціальних ролей залежно від ситуації; прийняття моральних норм і правил спільної діяльності; розвиток навичок аналізу й самоаналізу в процесі групової рефлексії; розвиток здатності уникати конфліктів, здібності до компромісів.

Отже, інтерактивне навчання має великий освітній і розвивальний потенціал та забезпечує максимальну активність суб'єктів педагогічного процесу.

Висновки. Гуманізація сучасного освітнього середовища вимагає зміни підходів до особистості як суб'єкта діяльності, його навчання, виховання й розвитку. У зв'язку із цим на сьогодні процес розвитку мотивації професійного зростання майбутніх вчителів початкових класів в процесі освіти має велике значення.

Професійне зростання майбутнього педагога є динамічним, неперервним процесом розгортання його особистісного потенціалу, потенційних

можливостей, заснованих на внутрішній потребі в освіті, процесом удосконалення його особистості. Професійне зростання майбутнього педагога характеризується можливістю інтенсивного розвитку його особистості; прагненням вирішувати свої життєво важливі проблеми й досягати конкретних цілей як навчальної, так і професійної діяльності. Цей процес буде ефективним лише за умови вмотивованості діяльності. Мотивація професійного зростання майбутнього педагога є сукупністю стійких мотивів і спонукань, що визначають зміст і спрямованість динамічного, неперервного й гуманістично спрямованого процесу зростання внутрішньої потреби в особистісному перетворенні, здатність до актуалізації внутрішнього потенціалу й усвідомленого вибору індивідуальної професійно-особистісної стратегії й освітнього маршруту впродовж життя, результатом чого є високий рівень сформованості професійної компетентності майбутнього педагога.

Ефективність використання інтерактивних методів і форм навчання у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів забезпечується за рахунок активного включення майбутніх фахівців у процес не тільки отримання, але й безпосереднього використання знань. Досвід і знання майбутніх учителів слугують джерелом професійного зростання, взаємонавчання, взаємозбагачення, що підвищує їх мотивацію й сприяє більшій продуктивності навчання. Використання цих методів забезпечує не тільки набуття знань, умінь і навичок, але й розкриття потенційних можливостей майбутніх учителів; є умовою становлення й удосконалення компетентності через включення суб'єктів педагогічного процесу в осмислене переживання індивідуальної й колективної діяльності для накопичення досвіду усвідомлення й прийняття цінностей; сприяє активному засвоєнню навчальної інформації; розвитку особистісної рефлексії; розвитку вмінь аналізу й самоаналізу в процесі групової рефлексії, розвитку здібності

вирішувати конфлікти, формуванню мотиваційної готовності до міжособистісної взаємодії як у навчальних, так і професійних ситуаціях.

Література

1. Аксенова Г.И. Психология и педагогика становления субъекта / Г.И. Аксенова. – М.-Рязань : РИНФО, 1999. – 210 с.
2. Горшкова В.В. Интеграция методологических принципов общепедагогической подготовки учителя / В.В. Горшкова. – Тула : ТГПУ, 1996. – С. 32-33.
3. Кондрашова Л. В. Педагогіка в запитаннях і відповідях / Л. Кондрашова. - К. : Знання, 2006. – 252 с.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М., 1996. – 308 с.
5. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / Пометун О.І. - К., 2007. – 144 с.
6. Чинкина Н.Ш. Стимулирование мотивации творческого саморазвития учителя в условиях инновационной деятельности / Н.Ш. Чинкина. – Казань : КГУ, 2000. – 284 с.